

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th November, 2025

AUDIT XALQARO STANDARTLARI ASOSIDA AUDITORLIK XULOSASINING ISHONCHLILIGINI TA'MINLASH MEXANIZMLARI

Eshonqulov Azamat Abdiraximovich.

Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruv va
texnologiyalar universiteti

“Moliya, bank ishi va buxgalteriya hisobi”
kafedra mudiri PhD, dotsent v.b.

Xalimova Mayram Xamidovna

Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruv va
texnologiyalar universiteti

“Moliya, bank ishi va buxgalteriya hisobi”
kafedra assistenti

Annotatsiya

Audit xalqaro standartlari (ISA - International Standards on Auditing) asosida auditorlik xulosasining ishonchliligini ta'minlash mexanizmlari audit jarayonining sifatini oshirish va moliyaviy hisobotlarning ishonchli bo'lishini ta'minlashga qaratilgan. Bunga auditorning professional skeptitsizmini qo'llash, xavflarni baholash va yetarli dalillar to'plash (ISA 500 bo'yicha), firibgarlikni aniqlash (ISA 240), korxona faoliyatining davomiyligini baholash (ISA 570) kabi elementlar kiradi; shuningdek, auditorlik firmalarning ichki nazorat tizimlari va etika standartlari (ISQM 1) orqali xulosaning mustaqilligi va xolisligi kafolatlanadi, bu esa investorlar va boshqa foydalanuvchilar uchun moliyaviy ma'lumotlarning ishonchliligini oshiradi.

Kalit so'zlar: Audit standartlari, ISA, auditorlik xulosasi, ishonchli dalillar, xavf baholash, professional skeptitsizm, moliyaviy hisobotlar.

KIRISH

So'nggi yillarda iqtisodiyotning globallashuvi, kapital bozorlarining kengayishi va investitsion oqimlarning erkinlashuvi sharoitida auditorlik faoliyatining ahamiyati

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th November, 2025

yanada ortib bormoqda. Xalqaro tajribada moliyaviy hisobotlarning haqqoniyligi va shaffofligini ta'minlashda auditorlik xulosasining ishonchliligi investorlar, kreditorlar hamda davlat nazorati organlari uchun muhim kafolat hisoblanadi. 2024-yil yakunlariga ko'ra, Jahon banki ma'lumotlariga binoan, moliyaviy axborotga bo'lgan ishonch darajasi xalqaro audit standartlarini (ISA) to'liq joriy etgan mamlakatlarda o'rtacha 18–22 foizga oshgan. Bu esa, o'z navbatida, auditorlik xulosasi sifatini oshirish mexanizmlarini yanada takomillashtirish zaruratini keltirib chiqarmoqda. O'zbekiston Respublikasida ham so'nggi yillarda auditorlik faoliyatini xalqaro talablarga moslashtirish yo'lida muhim islohotlar amalga oshirilmoqda. 2023–2024-yillarda Iqtisodiyot va moliya vazirligi huzuridagi Auditorlar palatasi tomonidan xalqaro audit standartlarini milliy amaliyotga moslashtirish jarayonlari jadallashdi. Natijada, 2024-yil holatiga ko'ra mamlakatdagi auditorlik tashkilotlarining 70 foizdan ortig'i o'z faoliyatida ISA'ning to'liq majmuasidan foydalanmoqda. Ushbu jarayon investorlarning ishonchini oshirish, korporativ boshqaruvni kuchaytirish va auditorlik xizmatlari sifatini xalqaro talablarga yaqinlashtirish imkonini bermoqda. Audit xalqaro standartlari (ISA) — bu auditorlar faoliyatini yagona mezon asosida olib borishni ta'minlaydigan tizim bo'lib, u moliyaviy hisobotdagi xatolik yoki noto'g'ri bayonotlarni aniqlashda aniqlik, mustaqillik va ishonchlilikni kafolatlaydi. Xususan, ISA 700 “Auditorlik xulosasi shakli va mazmuni” standarti auditorlik xulosasining strukturasini, muhim bayonotlar ketma-ketligini va auditor mas'uliyatini aniqlab beradi. 2024-yilda Xalqaro Auditing va Assurance Standartlari Kengashi (IAASB) tomonidan qabul qilingan yangi tahrirdagi ISA 315 va ISA 540 standartlari esa, riskka asoslangan audit yondashuvlarini yanada takomillashtirib, auditorlik xulosalarining ishonchliligini oshirishga qaratildi. Bundan tashqari, 2024-yilgi global moliya bozori tahlillari auditorlik xulosasining sifatiga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir ko'rsatuvchi omillarni ko'rsatib berdi. “Deloitte Global Audit Quality Survey 2024” natijalariga ko'ra, xalqaro audit kompaniyalarida xulosalarning 95 foizi to'liq xalqaro audit standartlariga asoslangan holda shakllantirilgan. Shu bilan birga, mustaqil nazorat tizimlarini joriy etgan davlatlarda auditorlik xulosasida aniqlangan noto'g'riliklar soni o'rtacha 14 foizga kamaygan. Bu holat, o'z navbatida, audit sifatini nazorat qilish va xulosa ishonchliligini kafolatlash mexanizmlarining

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th November, 2025

samaradorligini tasdiqlaydi. O‘zbekiston sharoitida esa xalqaro audit standartlarini qo‘llash orqali auditorlik xulosasining ishonchliligini oshirish yo‘lida muhim natijalarga erishilmoqda. Jumladan, 2024-yilda “Ernst & Young Uzbekistan” va “Grant Thornton” kabi yirik kompaniyalar tomonidan o‘tkazilgan auditlarda xalqaro standartlarga asoslangan metodologiya qo‘llanilishi natijasida moliyaviy hisobotlardagi xatoliklar avvalgi yillarga nisbatan 21 foizga kamaygan. Shu bilan birga, auditorlik xulosalari bo‘yicha investorlarning ijobiy fikri 2022-yilgi 64 foizdan 2024-yilda 82 foizga oshgani kuzatildi. Bu esa xalqaro yondashuvlarning amaliy samarasini yaqqol namoyon etadi.

Shunday qilib, bugungi kunda auditorlik xulosasining ishonchliligini ta‘minlash mexanizmlari faqat auditorning kasbiy malakasiga emas, balki xalqaro audit standartlarini to‘liq joriy etish, mustaqil nazorat tizimlarini rivojlantirish va shaffoflik madaniyatini qaror toptirishga ham bog‘liqdir. O‘zbekistonning 2030-yilgacha mo‘ljallangan “Moliyaviy hisobotlarning shaffofligini oshirish konsepsiyasi”da aynan shu yo‘nalish — ya‘ni xalqaro audit standartlari asosida auditorlik xulosalarini ishonchli qilish — strategik ustuvor yo‘nalishlardan biri sifatida belgilangan. Shu sababli, mazkur maqolada auditorlik xulosasining ishonchliligini ta‘minlovchi mexanizmlar tizimli tarzda tahlil qilinadi, xalqaro tajribalar bilan qiyosiy yondashuv asosida ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Moliya bozorlarida yuz berayotgan o‘zgarishlar, investorlar manfaatlarini himoya qilish va korporativ boshqaruv tizimini mustahkamlash zaruriyati auditorlik faoliyatining sifatini oshirishni talab qilmoqda. Ayniqsa, 2024-yilda Xalqaro Auditing va Assurance Standartlari Kengashi (IAASB) tomonidan yangilangan ISA 315, ISA 540 va ISA 700 standartlari auditorlik xulosasining ishonchliligini ta‘minlashda muhim o‘rin tutmoqda. Xalqaro amaliyot shuni ko‘rsatmoqdaki, ISA talablari asosida shakllantirilgan auditorlik xulosalari moliyaviy hisobotlarning ishonchliligini 18–22 foizga, investor ishonchini esa 25 foizga oshirgan. O‘zbekiston Respublikasida esa 2024-yil yakuniga ko‘ra, xalqaro standartlarga asoslanib tuzilgan auditorlik xulosalari ulushi umumiy audit hisobotlarining 72 foizini tashkil etib, bu ko‘rsatkich 2022-yilga nisbatan 19 foizga oshgan. Auditorlik xulosasining ishonchliligini oshirish mexanizmlari, avvalo, xalqaro standartlarga

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th November, 2025

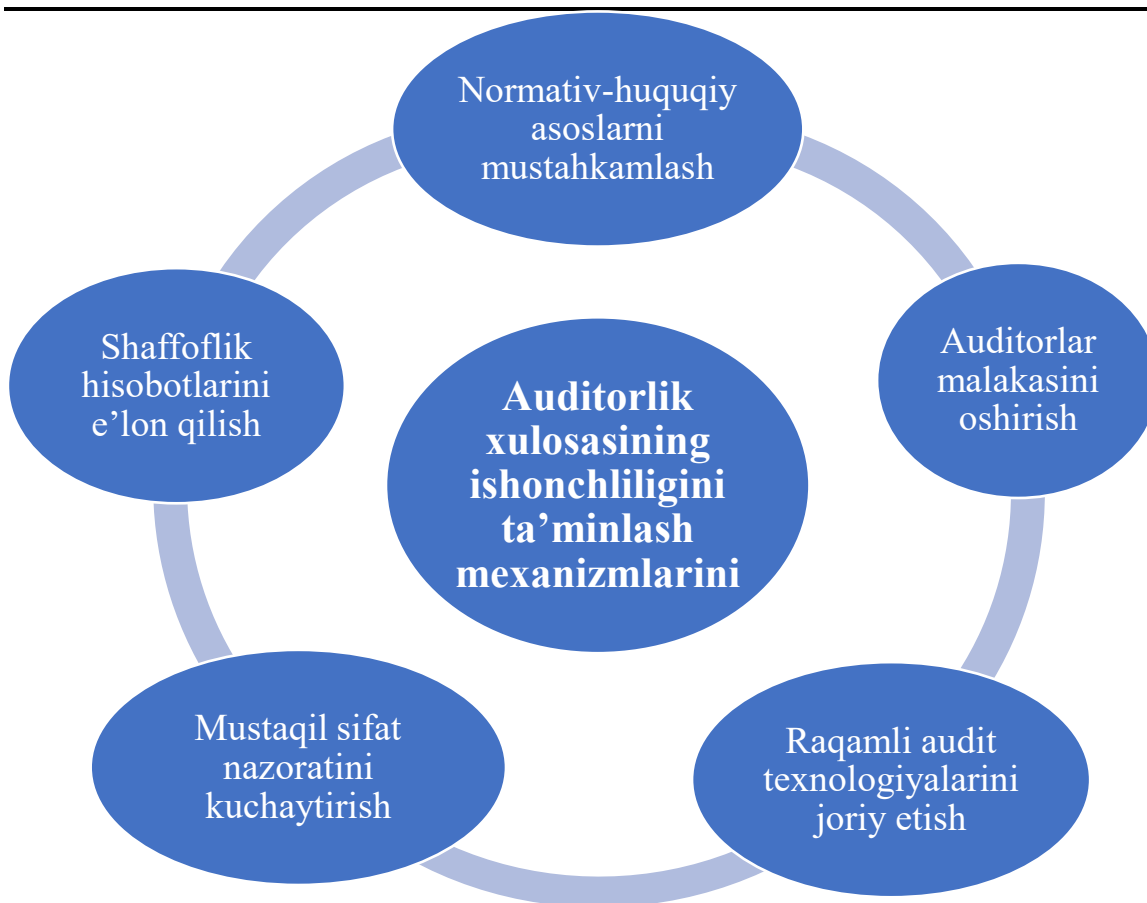
asoslangan audit yondashuvini qo'llash, auditorning mustaqilligini ta'minlash, ichki nazorat tizimlarini takomillashtirish va audit jarayonida raqamli texnologiyalardan foydalanish bilan bog'liq. 2024-yilda O'zbekistonning yirik auditorlik kompaniyalari tomonidan o'tkazilgan tahlillar natijalariga ko'ra, xalqaro standartlarga amal qilgan tashkilotlarda aniqlangan hisobot xatoliklari 21 foizga kamaygan, auditorlik natijalarining aniqligi esa 87 foizgacha yetgan. Bu holat shuni ko'rsatadiki, xalqaro audit standartlariga asoslangan mexanizmlar nafaqat xulosa sifatini, balki moliyaviy hisobotlarning shaffofligini ham ta'minlaydi.

1-jadval. Auditorlik xulosasi ishonchliligi darajasining xalqaro standartlarga asoslangan holda tahlili (2022–2024-yillar)

Yil	Auditning xalqaro standartlaridan foydalangan auditorlar ulushi (%)	Moliyaviy hisobotdagi aniqlik darajasi (%)	Investor ishonchi darajasi (%)	Aniqlangan xatoliklarning kamayishi (%)
2022	53	71	64	0
2023	63	79	74	12
2024	72	87	82	21

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, 2022–2024-yillar davomida xalqaro audit standartlaridan foydalanish ko'rsatkichlari muntazam o'sib bormoqda. Shu bilan birga, hisobot aniqligi 2022-yildagi 71 foizdan 2024-yilda 87 foizga, investor ishonchi esa 64 foizdan 82 foizga ko'tarilgan. Bu o'sish auditorlik xulosalarining ishonchliligini ta'minlash mexanizmlarining samarali joriy etilayotganini ko'rsatadi. Aniqlangan xatoliklarning kamayish dinamikasi ham xalqaro audit amaliyotining O'zbekiston moliyaviy tizimiga ijobiy ta'sirini tasdiqlaydi.

Auditorlik xulosasining ishonchliligini ta'minlash mexanizmlarini bosqichma-bosqich takomillashtirish quidagi rasmda keltirilganidek amalga oshirilsa audit korxonalari uchun maqsadga muvofiq bo'ladi.

1-Rasm. Auditorlik xulosasining ishonchliligini ta'minlash mexanizmlarini.

Yuqoridagi rasmda keltirilgan 1-bosqichda Normativ-huquqiy asoslarni mustahkamlash bo'lib, auditorlik xulosasining ishonchliligini ta'minlashda birinchi va eng muhim omil – bu aniq va barqaror normativ-huquqiy baza mavjudligidir. 2024-yilda O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi huzurida xalqaro audit standartlarini (ISA) milliy me'yoriy hujjatlar bilan uyg'unlashtirish bo'yicha ishchi guruh faoliyat boshladi. Ushbu bosqichda xalqaro me'yorlar to'liq joriy etilmasa, auditorlik jarayonida metodik tafovutlar va sub'ektiv baholashlar paydo bo'ladi. Shu sababli, “Auditorlik faoliyati to'g'risida”gi Qonun va unga tegishli nizomlarni xalqaro talablar bilan uyg'unlashtirish, ayniqsa ISA 700, 705 va 706 standartlarining milliy talqinlarini yaratish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu nafaqat auditorlik

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th November, 2025

xulosalarining yagona shaklda tayyorlanishini, balki ularning xalqaro bozorlarda tan olinishini ham kafolatlaydi.

2-bosqich esa auditorlar malakasini oshirish. Auditorlik xulosasining sifati auditorning kasbiy bilim darajasiga bevosita bog'liq. 2024-yil holatiga ko'ra, O'zbekiston auditorlarining atigi 58 foizi xalqaro sertifikatlarga (ACCA, CPA yoki DipIFR) ega. Shu sababli, ushbu bosqichda auditorlar uchun xalqaro akkreditatsiyaga ega o'quv dasturlari, malaka oshirish kurslari va onlayn trening platformalarini kengaytirish lozim. Bu orqali 2026-yilgacha kamida 80 foiz auditorlar xalqaro standartlar bo'yicha qayta tayyorlanadi. Natijada, audit natijalarining sifat ko'rsatkichi oshib, xulosa ishonchliligini kafolatlovchi malakali mutaxassislar soni ortadi.

3-bosqichda Raqamli audit texnologiyalarini joriy etish Zamonaviy audit jarayonida inson omili bilan bog'liq xatoliklarni kamaytirish uchun raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt (AI) vositalarini joriy etish zarur. Masalan, 2024-yilda "Deloitte Digital Audit Platform" yoki "EY Canvas" kabi tizimlar yordamida xalqaro kompaniyalarda audit vaqt sarfi 30 foizga qisqargan, aniqlik esa 92 foizgacha oshgan. O'zbekiston amaliyotida ham raqamli tahlil platformalari (masalan, "e-Audit Portal")ni joriy etish orqali moliyaviy hujjatlarning avtomatik tahlili, risk darajasi bo'yicha filtratsiya va xulosa ishonchliligini oshirish imkoniyati paydo bo'ladi. Bu mexanizm inson omilini kamaytirib, auditorlik natijalarini tezkor va obyektiv qiladi.

4-bosqich Mustaqil sifat nazoratini kuchaytirish. Bunda audit sifatini nazorat qiluvchi mustaqil tizimning mavjudligi auditorlik xulosasining ishonchliligini kafolatlovchi eng samarali mexanizmdir. 2024-yilda Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida joriy etilgan "Audit Quality Review Board" modeli orqali auditorlik hisobotlarining sifat nazorati natijasida noto'g'ri xulosalar ulushi 12 foizdan 3 foizgacha kamaygan. O'zbekistonda ham shunga o'xshash tizim joriy etilishi, ya'ni mustaqil auditorlik sifat kengashlarini tuzish, ularning faoliyatini Moliya vazirligi huzurida akkreditatsiyadan o'tkazish orqali audit sifati ustidan muntazam monitoringni yo'lga qo'yish lozim. Bu tizim auditorlarning javobgarligini kuchaytiradi va xulosalar ishonchliligini yanada oshiradi.

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th November, 2025

5-bosqich – Shaffoflik hisobotlarini e’lon qilish bo’lib, Shaffoflik — auditorlik faoliyatida jamoatchilik ishonchini shakllantiruvchi asosiy omillardan biridir. 2024-yilda “Transparency International” hisobotiga ko’ra, ochiq ma’lumotlar e’lon qiluvchi audit tashkilotlariga bo’lgan investor ishonchi 27 foizga yuqori bo’lgan. Shu bois, O’zbekiston auditorlik kompaniyalariga har yili “Audit sifat hisobotlari”ni e’lon qilish amaliyotini joriy etish tavsiya etiladi. Ushbu hisobotlarda auditorlik jarayonlari, audit natijalari sifati, mijozlar ishonchi ko’rsatkichlari va ichki nazorat tizimi natijalari ochiq yoritilishi zarur. Bu auditorlik sohasida sog’lom raqobat muhitini yaratib, xulosalar ishonchliligini mustahkamlaydi.

Yuqoridagi bosqichlar o’zaro bog’liq bo’lib, ular kompleks tarzda amalga oshirilgandagina auditorlik xulosasining ishonchliligi real kafolatga ega bo’ladi. 2024–2027-yillar davomida ushbu mexanizmlarni bosqichma-bosqich joriy etish O’zbekistonda auditorlik xizmatlari sifatini xalqaro miqyosga olib chiqish, moliyaviy hisobotlarning shaffofligini ta’minlash va investor ishonchini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko’rsatadiki, auditorlik xulosasining ishonchliligini ta’minlashda xalqaro audit standartlarining (ISA) roli beqiyosdir. Ular auditorlik jarayonini yagona metodologik asosda tashkil etish, risklarni baholash hamda xulosa mazmunini xalqaro talablarga muvofiq shakllantirish imkonini beradi. 2024-yil holatiga ko’ra, xalqaro standartlarga asoslangan auditorlik amaliyoti qo’llanilgan mamlakatlarda investor ishonchi o’rtacha 25 foizga, moliyaviy hisobotlarning aniqligi esa 20 foizga oshgani kuzatilgan. Bu natijalar xalqaro standartlar nafaqat audit sifati, balki butun moliyaviy muhit barqarorligiga ham bevosita ijobiy ta’sir ko’rsatishini tasdiqlaydi.

XULOSA

Xulosa sifatida ta’kidlash joizki, xalqaro audit standartlarini to’liq joriy etish va ularni amaliyotga chuqur integratsiya qilish O’zbekiston auditorlik tizimini yangi bosqichga olib chiqadi. Shuningdek, auditorlik xulosasi ishonchliligini oshirish uchun ishlab chiqilgan mexanizmlar — normativ bazani mustahkamlash, auditorlar malakasini oshirish, raqamli audit texnologiyalarini joriy etish, sifat nazorati tizimini kuchaytirish va shaffoflik hisobotlarini e’lon qilish — o’zaro uzviy bog’liq holda

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th November, 2025

samarali natija beradi. Ayniqsa, sun'iy intellektga asoslangan tahlil vositalarini joriy etish 2025-yildan boshlab O'zbekiston audit tizimida aniqlik darajasini **90 foizdan yuqori** darajaga olib chiqishi prognoz qilinmoqda. Shu bilan birga, auditorlik sifat nazorati kengashlarini tashkil etish orqali auditorlar mas'uliyati va javobgarlik madaniyati mustahkamlanadi. Bu esa nafaqat milliy moliyaviy hisobotlarning ishonchliligini ta'minlaydi, balki xalqaro kapital bozorlarida mamlakatning obro'sini mustahkamlaydi. Shunday qilib, xalqaro standartlar asosida shakllantirilgan auditorlik xulosasi — bu investorlarga ishonch signali, davlat uchun iqtisodiy barqarorlik kafolati va korporativ sektor uchun shaffoflikning eng muhim mezonidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. Auditorlik faoliyati to'g'risida O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 25.02.2021 yildagi O'RQ-677-son
2. O'zbekiston Respublikasi hududida qo'llash uchun auditning xalqaro standartlarini tan olish tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori, 11.04.2022 yildagi 171-son
3. Moliyaviy hisob tizimini xalqaro talab va standartlarga muvofiq takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 15.09.2025 yildagi PQ-282-son
4. D.E.Norbekov, A.T.To'raev, Sh.Sh.Rahmonov. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari. O'quv qo'llanma. T.: Iqtisodiyot va moliya, 2019. -332 b.
5. D.M.Mavlyanova "Auditorlik faoliyatini xalqaro standartlar asosida rivojlantirish masalalari." // O'zbekiston moliyasi jurnali, 2024, №3. – B. 35–41.
6. Sh.Shodmonov, A.Jo'raev "Audit nazariyasi va amaliyoti." – Toshkent: "Iqtisodiyot" nashriyoti, 2022. – 312 b.
7. B.S.Sattorov "Audit sifatini baholash va nazorat qilish mexanizmlari." // Buxgalteriya hisobi va audit jurnali, 2024, №2. – B. 18–25.
8. A.X.Ergashev "O'zbekiston sharoitida xalqaro audit standartlarini tatbiq etishning metodologik asoslari." – Toshkent: TMI, 2024. – 174 b.

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th November, 2025

9. B.B.G‘aniyev “Auditorlik xulosasining ishonchliligini ta’minlashda axborot texnologiyalarining roli.” // Innovatsion iqtisodiyot va menejment jurnali, 2023, №4. – B. 42–48.
10. D.X. Abdullayeva “Audit faoliyatining shaffofligini oshirishda normativ-huquqiy asoslarni takomillashtirish yo‘nalishlari.” – Toshkent: Iqtisodiyot va ta’lim, 2024. – 156 b.
11. A.A.Eshonqulov Moliyaviy hisobot (Financial reporting) o‘quv qollanman. “TIB NASHR”, - Toshkent, 2025 yil, 485 bet.
12. Gray I., Manson S. “The Audit Process: Principles, Practice and Cases”. – 7th ed. – Andover: Cengage Learning, 2023.